

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

УДК 821.162.1

Вострыкава Алена Уладзіміраўна
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт, дацэнт кафедры тэарэтычнага
і беларускага літаратуразнаўства
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
г. Мінск, Беларусь

Alena Vostrykava
PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Theoretical and Belarusian
Literary Studies
Belarusian State University
Minsk, Belarus
vostrykova72@mail.ru

РАМАН-БІЯГРАФІЯ ЯНА ПАРАНДОЎСКАГА “ПЕТРАРКА”
Ў РЭЧЫШЧЫ ГІСТАРЫЧНАГА ЖАНРУ:
КУЛЬТУРНА-ГІСТАРЫЧНАЯ ПРАБЛЕМАТЫКА,
АДМЕТНАСЦІ ПАЭТЫКІ

JAN PARANDOWSKI'S BIOGRAPHICAL NOVEL *PETRARCH*
IN THE CONTEXT OF THE HISTORICAL GENRE:
CULTURAL AND HISTORICAL ISSUES, FEATURES OF POETICS

У артыкуле разглядаецца раман-біяграфія “Петрарка” знакамітага польскага пісьменніка XX стагоддзя Яна Парандоўскага як адна з разнавіднасцей гістарычнага жанру. Вылучаюцца мастацкія рысы рамана-біяграфіі, як яны разумеюцца ў сучасным літаратуразнаўстве і суадносяцца з названым творам. Выяўляецца спецыфіка ўвасаблення ў творы культурна-гістарычнай праблематыкі. Характарызуецца мастацкія адметнасці, з дапамогай якіх ствараецца вобраз галоўнага героя і вобраз эпохі.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: *польская літаратура; Ян Парандоўскі; раман-біяграфія; культурна-гістарычная праблематыка; паэтыка.*

The article examines the biographical novel *Petrarch* by the famous Polish writer of the 20th century Jan Parandowski as one of the varieties of the historical genre. The artistic features of the biographical novel, as they are understood in modern literary criticism, are highlighted and correlated with the mentioned work. The specificity of the embodiment of cultural and historical issues in the work is revealed. The artistic features are characterized, with their help the image of the main character and the image of the era are created.

Key words: Polish literature; Jan Parandowski; biographical novel; cultural and historical issues; poetics.

Гістарычны жанр у польскай літаратуры 1940–1980-х гг. развіваецца вельмі паспяхова. Першым этапам у вылучаным перыядзе становіцца пасляваеннае дзесяцігоддзе. Менавіта ў гэты час узнікае вялікая колькасць твораў

біяграфічнага жанру розных мадыфікацый, у якіх па-рознаму спалучаюцца белетрыстычныя і дакументальныя пласты. Расійскі паланіст В. Хораў адносіць такія творы да гісторыка-біяграфічнай прозы [1, с. 122–123]. Раманізаваныя біяграфіі ў гэты час пісалі М. Яструн (“Міцкевіч”, 1949; “Сустрэча з Саламеяй”, 1951 пра Ю. Славацкага; “Паэт і прыдворны”, 1954 пра Я. Каханоўскага), Е. Брашкевіч (“Вобраз каханьня”, 1950 пра Ф. Шапэна), Г. Кавальская (“Вольбарскі войт”, 1954 пра А. Ф. Маджэўскага). Ян Парандоўскі (Jan Parandowski, 1895–1978), які двойчы намініраваўся на Нобелеўскую прэмію па літаратуры ў 1957 і 1959 гг., таксама стварыў выдатныя ўзоры раманаў-біяграфій (“Кароль жыцця”, 1930 пра Оскара Уайльда; “Петрарка”, 1956). Письменнік быў “аўтарытэтным знаўцам антычнасці, прапагандыстам вялікіх традыцый еўрапейскага гуманізму, эрудытам і бліскучым стылістам” [1, с. 123]. Яго спецыяльнасцю былі класічная філалогія і археалогія. Ён ініцыяваў шмат перакладаў з класічных літаратур і серыю “Вялікія пісьменнікі”. Пасля Другой сусветнай вайны пісьменнік узначальваў кафедру антычнай культуры ў Люблінскім каталіцкім універсітэце, папулярызаваў антычную міфалогію (“Міфалогія”, 1924), пераклаў раман “Дафніс і Хлоя” (1925), “Адысею” Гамэра (1953) і многія іншыя літаратурныя і гістарычныя помнікі антычнасці. Цалкам зразумелым з’яўляецца яго зварот да асобы Петраркі, якога пісьменнік характарызуе ў сваім рамане так: “Петрарка был первым из когорты великих людей, которых Ренессанс охарактеризовал как *l’uomo universale* – идеал всесторонности и полноты человеческой личности в ее способностях, стремлениях и свершениях. Этот идеал нашел позднее свое выражение в таких гигантах, как Леонардо да Винчи и Гете. Петрарка был предтечей и как бы ранним представителем этой плеяды” [2, с. 416]. Петрарка захапляўся антычнасцю і гэта таксама збліжала знакамитага італьянскага паэта з самім Я. Парандоўскім.

Мы ўпэўнены, што вышэй згаданыя раманы-біяграфіі польскіх творцаў трэба разглядаць у межах гістарычнага жанру ў літаратуры. Лічым неабходным звярнуцца да літаратуразнаўчых даследаванняў, якія ўздымаюць тэарэтычныя аспекты жанра біяграфіі як такой. Агляд эвалюцыі жанра на працягу стагоддзяў, ад антычнасці да сучаснасці, дае ў сваёй манаграфіі расійскі даследчык М. Б. Рарэнка [3]. Ён заўважае, што ў шматлікіх класіфікацыях па форме, зместу, родам жанр біяграфіі адсутнічае, хаця да вывучэння гэтага жанру звярталіся такія літаратуразнаўцы, як М. Бахцін [4], С. Аверынцаў [5], В. Барахаў [6], Ю. Лотман [7; 8] і інш., якія абмяркоўвалі праблемы вывучэння біяграфіі ў многіх аспектах. На сённяшні дзень гаворка ідзе пра існаванне такіх жанравых разнавіднасцей біяграфіі ў рамках гісторыка-біяграфічнага рамана, як уласна раман-біяграфія, аўтабіяграфія, мемуарная проза, літаратурная споведзь, лісты, дзённікі, біяграфічнае эсэ, літаратурны партрэт. Пералічаныя мадыфікацыя часта аспрэчваюцца і адзінага, замацаванага погляду на жанр біяграфіі ў літаратуразнаўчай навуцы пакуль не існуе.

Акрэслім тое, што прызнаецца большасцю навукоўцаў. Зразумела, што мы будзем асэнсоўваць менавіта жанр мастацкай, а не навуковай, гістарычнай альбо папулярнай біяграфіі. Так, у Літаратурнай энцыклапедыі біяграфія вызначаецца як “жанр жыццяпісу, які дае мастацкае ці навуковае асэнсаванне гісторыі жыцця асобы, накіраванае на пошук і выяўленне вытокаў грамадска значнай дзейнасці чалавека ў яго індывідуальным біяграфічным досведзе” [9, с. 90]. Аўтар артыкула адзначае, што “перадумоваю стварэння біяграфіі служыць прызнанне значнасці дадзенай асобы для гісторыі, культуры, палітычнага жыцця або побыту ў нацыянальным ці сусветным маштабе. У біяграфіі падзеі жыцця героя з’яўляюцца дакументальным матэрыялам, фактаграфічным бокам; сюжэт біяграфіі, які выяўляецца і фарміруецца аўтарам з жыцця героя, складаюць дынаміка, развіццё асобы і яго заканамернасці” [Там жа]. Пагодзімся з М. Рэрэнка, што “біяграфія як асаблівы жанр літаратуры на аснове фактычнага матэрыялу раскрывае карціну жыцця асобна ўзятага чалавека, развіцця яго асобы ў сувязі з грамадскай рэчаіснасцю эпохі. Біяграфія, з аднаго боку, заклікана дапамагчы зразумець этапы фарміравання асобы, накірунак, характар і працэс творчай і грамадскай дзейнасці чалавека, а з другога – выконваць ідэалагічныя задачы, на прыкладзе жыцця асобных людзей, як правіла, выбітных, фарміраваць пэўную грамадскую думку” [3, с. 8].

Жанр біяграфіі існуе з антычнасці ў творах Плутарха, Тацыта і Светонія і ўспрымаецца на мяжы гісторыяграфіі і літаратуры, паказваючы асобу, яе лёс у канкрэтна-гістарычных умовах. Біяграфія становіцца сведчаннем мінулых часоў, бо жыццё чалавека адлюстроўваецца на фоне канкрэтна-гістарычных падзей, праз прызму тагачаснай эстэтыкі, філасофіі і культуры. Усё гэта дазваляе разглядаць біяграфію як мадыфікацыю гістарычнага жанру. Пазней біяграфія існавала ў форме агіяграфічных твораў, прысвечаных пакутнікам, святым і аскетам. У эпоху Адраджэння ў цэнтры ўвагі жыццяпісаў становяцца творчыя асобы, мастакі. З’яўляюцца свецкія біяграфіі, у тым ліку звычайных людзей. Біяграфіі могуць быць упісанымі ў гістарычны дыскурс, сямейныя хронікі і існаваць як самастойныя творы. У часы Асветніцтва пісьменнікі звяртаюцца пры напісанні біяграфій да розных дакументальных і гістарычных крыніц, крытычна іх перапрацоўваюць, як гэта рабіў Вальтэр. ХІХ стагоддзе характарызуецца росквітам жанру біяграфіі (В. Скот, Ч. Дзікенс). У ХХ стагоддзі біяграфія развіваецца ў цесным узаемадзеянні з жанрам рамана. С. Цвейг, А. Маруа, Г. Ман, Р. Ралан спрыяюць папулярнасці жанру ў еўрапейскай літаратуры. Унутраны свет асобы, псіхалагізм і псіхааналітычныя падыходы, асэнсаванне лёсаў гістарычна значных персанажаў спрыяе распаўсюджанню біяграфіі ў славянскіх літаратурах, у прыватнасці, польскай, асабліва пасля Першай і Другой сусветных войнаў, паколькі ў трагічныя часы чытач шукае пакою і апірышча ў мінулым і здзейсненым. Французскі пісьменнік А. Маруа зазначаў: “Пазбаўлены веры, якая б задавальняла яго, сучасны чалавек больш, чым яго продкі, патрабуе апоры, і ён свядома і мэтанакіравана шукае яе – у сваіх папярэднікаў. У іх жыццях ён спадзяецца знайсці адказы на пакутлівыя пытанні, якія ставіць перад ім жорскае механістычнае стагоддзе” [10, с. 129].

Звычайна біяграфія спалучае інфарматыўны падыход, які выконвае пазнавальную функцыю, з эстэтычным, мастацкім паказам асобы і таго часу, у які яна жыла і дзейнічала. Герой твора падаецца на фоне грамадскага, культурнага і сацыяльнага жыцця, у якія ўпісана яго прыватная гісторыя. У XX стагоддзі вядзецца гаворка пра так званую “новую біяграфію”. Даследчыкі і пісьменнікі ў 1920–1930-я гг. пачынаюць спрачацца пра статус жанру і схіляюцца да думкі, што гэта мастацка-літаратурны жанр, а не гістарыяграфічны. Ужо згаданы раней А. Маруа ў 1928 г. у Кембрыджы чытае даклад “Аспекты біяграфіі” і заяўляе, што жанр наблізіўся да мастацтва рамана і характарызуецца пошукамі гістарычнай праўды, засяроджанасцю на складанасці чалавечай душы, пранікненнем у жанр навуковых метадаў, якія адначасова спалучаюцца з інтуітыўнымі спосабамі пазнання [10]. У сучаснасці “старой біяграфіяй” лічыцца форма дакументальнай біяграфіі, калі адсутнічае мастацкі вымысел, фантазія і эстэтычная падача і апрацоўка матэрыяла. У XXI стагоддзі біяграфія стала таксама адным з самых запатрабаваных жанраў масавай літаратуры.

На думку даследчыкаў, жанру сучаснага рамана-біяграфіі ўласцівы акцэнтацыя і шырокае скарыстанне пэўных мастацкіх прыёмаў: метафары, метаніміі, сінекдахі, вялікай колькасці эпітэтаў, іроніі і антытэзы [11].

Звернемся да рамана “Петрарка” Я. Парандоўскага і паспрабуем выявіць рысы рамана-біяграфіі, прадэманстраваць яго прыналежнасць гісторыка-біяграфічнаму жанру, а таксама вылучыць галоўныя адметнасці праблематыкі і паэтыкі.

Сам аўтар ў пасляслоўі да рамана падкрэслівае, што працаваў над творами больш за дзесяць гадоў. Інтэрэс жа да асобы італьянскага гуманіста і захапленне яго санэтамі датуецца больш раннімі часамі, працай ва ўніверсітэцкай бібліятэцы Вроцлава, дзе польскі творца знаёміўся з фотакопіяй Кодэкса, на старонках якога сам Петрарка рабіў свае пазнакі і запісы. Я. Парандоўскі падкрэслівае, што вывучыў многія крыніцы, уважліва ставіўся да дат. Галоўнымі сведчаньнямі жыцця паэта сталі лісты Петраркі, розныя дакументы эпохі, санеты, пераклады паэта і яго заўвагі на палях розных кніг з уласнай багатай бібліятэкі. Усё гэта прадстаўлена на старонках рамана-біяграфіі. Каментары ў творы адсутнічаюць, але мастацкі матэрыял не выклікае пытанняў сваёй падачай і кампазіцыйнай будовай. На інтэрпрэтацыю лёсу Петраркі, адлюстраванне гісторыі Італіі, Рыма і многіх іншых італьянскіх гарадоў, на вобразы розных пісьменнікаў-сучаснікаў паэта, рэлігійных і грамадскіх дзеячоў таго часу паўплывала захапленне польскага пісьменніка антычнасцю, якая стала справай жыцця і прафесійных намаганняў Я. Парандоўскага. Раман адназначна ўпісваецца ў межы гістарычнага жанру ў тым ліку і праз ясна сфармуляваную ў пасляслоўі ідэю пра звязанасць з сучаснасцю, што канцэптuallyна збліжае твор з раманамі Г. Сенкевіча, Б. Пруса і іншых польскіх пісьменнікаў, якія звярталіся да гістарычнага матэрыялу не толькі для паказу падзей мінулага, але і каб адлюстраваць сучаснасць, даць нейкі урок альбо узор, знайсці сілы выстаяць і ісці наперад у цяжкія часы.

“Создавая вымышленного героя, писатель как бы добавляет новую личность к числу граждан своей страны, а воссоздавая историческую личность, стремится сделать из нее соучастника своей эпохи <...> Петрарка никогда и нигде не был чужаком и стал неотъемлемой частью всей культуры человечества. Немногие поэты так сильно и прочно вросли в литературу всех европейских народов. Его назвали «первым человеком нового времени». И я надеюсь, что, рисуя облик Петрарки на основе исторических фактов его биографии и богатого литературного наследия, прежде всего его писем, я выполнил определенный долг. И я был бы счастлив, если б, подобно тому, как некогда говорилось: «наш друг Марон», современный читатель мог бы сказать: «наш друг Петрарка»” [2, с. 448]. Цікавай з’яўляецца тая акалічнасць, што сам Петрарка быў аўтарам зборніка жыццяпісаў ад Ромула да Цэзара “Аб слаўных мужах”, пра што згадвае польскі празаік у сваёй кнізе, і падкрэслівае, што паэту быў уласцівы гістарычны крытыцызм у дачыненні да герояў напісаных ім мастацкіх біяграфій.

Раман складаецца з сямнаццаці глаў і поўнасьцю ахоплівае жыццёвы шлях італьянскага паэта ад нараджэння да смерці. Мы даведваемся пра род Петраркі, яго бацькоў, на працягу ўсяго рамана апісваецца лёс брата паэта, Джэрада. У творы аўтар разважае пра сямейнае паходжанне свайго героя, яго сацыяльны статус, прасочвае, наколькі ён змяняецца на працягу жыцця. Паказаны цяжкі лёс паэта, яго беднасць. Асноўны пасыл Я. Парандоўскага, тая прызма, праз якую ён глядзіць на жыццё Петраркі: “В изгнании не благоденствуют” [2, с. 304]. Я. Парандоўскага цікавіць, як Петрарка прыходзіць у літаратуру, насуперак волі бацькі, адмовіўшыся займацца юрыспрудэнцыяй.

Важнае месца займае ўзнаўленне творчага працэсу, гісторыі стварэння і функцыянавання ў тагачасным італьянскім грамадстве твораў Петраркі. Асобая роля адводзіцца знакамітым санэтам. Некаторыя з іх уключаны ў мастацкую тканіну рамана і падкрэсліваюць думкі героя, а таксама акцэнтуюць увагу чытача на тых ідэях, якія важныя для польскага аўтара. У сувязі з санэтамі пісьменнік шмат піша пра Лауру, паказвае праз партрэтныя характарыстыкі яе знешні воблік, выяўляе месца ў мастацкім і асабістым лёсе Петраркі. Мы даведваемся пра сапраўдныя гістарычныя факты: дзе са сваёй музай сустрэўся Петрарка, як яна жыла, калі памерла, як успрыняў гэта паэт, што іх збліжала. Я. Парандоўскі цытуе ўласныя словы Петраркі, запісаныя на старонцы Кодэкса, сямейнай рэліквіі, якая дасталася яму ў спадчыну: “Лаура, известная своими добродетелями и долго прославляемая моими песнями, впервые предстала моим глазам на заре моей юности, в лето Господне 1327, утром 6 апреля, в соборе святой Клары, в Авиньоне. И в том же городе, также в апреле и также шестого дня того же месяца, в те же утренние часы в году 1348 покинул мир этот луч света, когда я случайно был в Вероне, увы! О судьбе своей не ведая. Горестная весть через письмо моего Людовико настигла меня в Парме того же года утром 19 мая” [2, с. 311]. Каханне, якое ахапіла Петрарку, было ў межах выключна візуальнага вобраза. Сапраўднымі падзеямі гісторыі кахання былі некалькі сустрэч і некалькі поглядаў. Лаура

выйшла замуж, стала жонкай і маці, з вялікім незадавальненнем ставілася да ўвагі, якая была прыцягнута да яе санетамі Петраркі. Памерла яна падчас чумы. Пасля яе смерці былі напісаны яшчэ 90 санетаў. “Чуткая, стыдлівая, полная смирения любовь к личности возвышенной, недостижимой, любовь, под пеплом надежды таящая жар, которому, однако, никогда не было суждено засиять ярким пламенем, любовь эта, раскрывшаяся в весну жизни и не увядающая осенью, казалась невероятной. Скорее творением искусства, а не жизни, скорее литературным приемом, а не реальностью” [2, с. 314].

Звычаі і культура тагачаснай Італіі становяцца самастойнай часткай аповеду ў рамане. Мы аказваемся сведкамі многіх рэальных гістарычных падзей, звязаных з гісторыяй папства, войнамі, падзелам Італіі, чумой. Паколькі Петрарка быў падарожнікам і вандроўнікам, мала дзе заставаўся на доўгі час, то перад намі праходзіць гісторыя многіх італьянскіх гарадоў, у якіх ён жыў – Авіньёна, Пармы, Фларэнцыі, Вероны, Рыма, Падуі, Неапаля, Балонні, Венецыі. Так, напрыклад, Я. Парандоўскі апісвае Авіньён у пачатку рамана: “Город же был грязный, тесный и темный. Узкие улочки были почти лишены света из-за бесконечных балконов, галерей и многочисленных, торчащих прямо из стен вывесок постоянных домов, винных погребков, лавок, которые выставляли свои товары, где только придется. Это была огромная ярмарка, там торговали всем, что производила и поставляла тогдашняя Европа, что привозили купцы из далеких, неизвестных стран Востока” [2, с. 305]. Апісваючы гарады, польскі празаік не толькі рэканструюе тагачасны воблік, мінулае і сучаснае таго альбо іншага месца, ён звычайна акцэнтуюе пэўныя праблемы. Так, у рамане ёсць асобная глава “Рым”, дзе расказваецца пра рымскі перыяд у жыцці Петраркі. Адначасова ўздымаецца тэма заняпаду вялікага горада. Петрарка становіцца першым чалавекам новага часу, чые вочы напоўніліся слязьмі пры бачанні зруйнаваных калон і пры ўспаміне забытых імёнаў. На думку Я. Парандоўскага, Петрарка стаў першым, хто разважаў пра мінулае велічных развалін і быў першым навукоўцам, які стаў вывучаць тапаграфію Рыма, заклікаць да захавання рымскай спадчыны, як матэрыяльнай, так і літаратурнай. Пра гэта ён будзе пісаць сваім уплывовым сябрам, буйным феадалам і царкоўным саноўнікам, надзеленым уладаю.

Петрарка як асоба паказаны праз эмоцыі, мары і перажывані і праз шматлікія ўнутраныя маналогі. Зразумела, што гэта інтэрпрэтацыя аўтара, але яна пасуе вобразу паэта і гарманічна спалучаецца з рэальнымі лістамі, якія займаюць асобае месца. Для Я. Парандоўскага яны сталі важнай дакументальнай крыніцай. Адначасова лісты дапамагаюць зразумець Петрарку як чалавека пэўнага складу, мысляра-гуманіста і творцу. “Желание увидеть новое погнало меня на сушу и море, а отвращение к одному и тому же и ненависть к закостенелым обычаям могли бы завести и на край света” [2, с. 319]. Аўтар уключае ў твор не толькі лісты Петраркі прыватнага характару, але часта звяртаецца да яго эпістальнай спадчыны грамадскага і афіцыйнага характару, прыводзіць ліставанне з кардыналамі, сябрамі і іншымі асобамі, напрыклад, ужо памерлымі на той час пісьменнікамі, з якімі паэт

хацеў бы пагаварыць альбо паспрачацца. У такім выпадку лісты становяцца не дакументальнай крыніцай, а мастацкім творам. Некаторыя лісты Петраркі да сяброў былі напісаны гекзаметрам, якому ён вучыўся ў Гарацыя.

Аўтар пры стварэнні вобразы Петраркі карыстаецца шырокай палітрай мастацкіх прыёмаў: гэта партрэт, унутраны маналог, дыялогі, дакументы, каментары і заўвагі Петраркі на старонках кніг з яго багатай бібліятэкі. Чытач яскрава ўсведамляе, якімі рысамі характару вылучаўся італьянскі паэт, як ён апранаўся, што яму падабалася, куды і колькі ён падарожнічаў, што думаў і пра што марыў. “Вернувшись из Болоньи, Петрарка вместе с братом окунулся в светскую жизнь и, как он сам писал спустя много лет, «следовал скорее требованиям моды, нежели скромности и добродетели». Мы видим его среди авиньонских франтов в платье до пят, стянутом в поясе, в альмузии – пелерине с капюшоном, в епанче с широкими рукавами, в шляпе набекрень, украшенной жемчугом, цветами, перьями, даже колокольчиком; с маленьким мечом в кожаных ножнах у пояса, кошельком и приборами для письма в роговой оправе. Длинные волосы были уложены в локоны, и Петрарка вспоминает, сколько раз в течение дня приходилось их снова укладывать, чтобы не вызвать возмущения в изысканном обществе” [2, с. 309].

Асоба знакамітага гуманіста раскрываецца таксама праз сацыяльныя сувязі. Я. Парандоўскі апісвае, з кім сябраваў Петрарка, як удзельнічаў у грамадскім і сацыяльным жыцці, як ставіўся да іншых італьянскіх пісьменнікаў-сучаснікаў. У сувязі з гэтым згадаем Джавані Бакача, з якім Петрарку звязвала блізкае сяброўства і шматгадовыя адносіны. Гэта таксама значны персанаж твора, якому адведзена даволі многа мастацкай прасторы ў тэксце.

Значнай часткай рамана становяцца літаратурнае жыццё таго часу і літаратурныя густы самога Петраркі. Італьянскі пісьменнік паказаны як паэт, як перакладчык, як аўтар дыялога са святым Аўгусцінам. Ён падаецца як заканадаўца новага стылю і новай формы ліставання. Шмат увагі надаецца Я. Парандоўскім лістам Цыцэруна, якія належаць Петрарцы. Некаторым лістам аўтар адводзіць да трох старонак тэксту рамана, што падкрэслівае іх значнасць.

Раскрываючы асобу сlynнага паэта, раманіст шмат разважае пра каханне, свабоду, рэлігію, царкву, жанчын. Складваецца ўражанне, што прыведзеныя думкі і погляды Петраркі па гэтых пытаннях супадаюць з пазіцыяй самога аўтара. Разважанні Петраркі над фразамі з Цыцэруна, яго думкі пра агіяграфію, схаластыку, тэалогію, пра канцэпцыі Арыстоцеля, ідэі Платона, пра творы Вергілія, прозу Бакача – усё гэта дэманструе высокую культуру італьянскага гуманіста і стварае насычанае інтэлектуальнае поле рамана-біяграфіі, дзе кнігі, бібліятэкі, пошукі тых ці іншых выданняў знакамітых аўтараў, выратаванне рэдкіх тэкстаў з’яўляюцца сэнсаўтвараючым пластом мастацкага твора Я. Парандоўскага.

Акрамя гістарычных персанажаў, пісьменнікаў, грамадскіх і царкоўных дзеячоў, якія амаль усе з’яўляюцца рэальнымі асобамі, польскі белетрыст таксама апісвае звычайных жыхароў італьянскіх гарадоў. Гэта вымышленыя

персанажы, але яны не персаналізаваны. Часцей за ўсё ён піша пра масы людзей, натоўп. Ёсць месца ў кнізе і пейзажам, хаця асноўнае месца жыцця і дзейнасці італьянскага паэта – горад. Пейзажы падаюцца ў тых главах, дзе Петрарка бавіць час на прыродзе, у вёсцы.

Такім чынам, твор дэманструе рысы рамана-біяграфіі, створанай на шырокім гістарычным фоне ў кантэксце італьянскай гісторыі XIV стагоддзя. У рамане спалучаюцца дакументальныя і мастацкія кампаненты, праўда і вымысел. Дакументы, скарыстаныя пісьменнікам, вельмі часта датуюцца, што паказвае даставернасць той інфармацыі, якая з’яўляецца ў рамане. Першакрыніцамі для пісьменніка становяцца лісты Петраркі, яго санэты, пераклады з антычнай літаратуры, рэальныя заўвагі на палях кніг, якія захаваліся да сучаснасці. Асоба Петраркі вельмі блізкая самому Я. Парандоўскаму, які захапляўся антычнасцю. Петрарка таксама быў вялікім знаўцам і аматарам старажытных грэкаў і рымлян. Памёр, перакладаючы “Адысею”. Амаль не расставіўся з творамі Вергілія. Таму мы можам зрабіць выснову, што біяграфічны раман пра Петрарку быў адлюстраваннем уласных захапленняў і прыярытэтаў самога Я. Парандоўскага, быў скіраваны на набліжэнне той эпохі і яе эстэтычных, маральных, культурных прынцыпаў і каштоўнасцей сучаснікам. Кампазіцыйна твор уяўляе гістарычны летапіс жыцця Петраркі і Італіі таго часу, а таксама гісторыі многіх італьянскіх гарадоў у лінейнай храналагічнай паслядоўнасці, без рэтраспекцыі і часавых адступленняў. Вобраз Петраркі цэласны і шматпланавы. Яго сям’я, яго сябры, яго дзеці, партрэтныя характарыстыкі, змены знешнасці, адзенне, захапленні, вандроўкі, разважанні і прыхільнасці, літаратурныя густы і бібліятэка паэта, стаўленне да рэлігіі і царкоўных дзеячоў, яго адносіны з уладамі у розныя перыяды жыцця, матэрыяльнае становішча – усё у цэнтры ўвагі польскага пісьменніка. Твор не толькі раскрывае розныя падзеі ў жыцці паэта і тагачаснай Італіі, але і паказвае, як фарміравалася асоба еўрапейскага маштабу, што ўяўляў сабой унутраны свет Петраркі, якімі памкненнямі поўнілася яго жыццё. Вобраз атрымаўся ўсебаковым і пераканаўчым, вельмі жывым. Раман насычаны рознымі гістарычнымі і нацыянальнымі рэаліямі, майстарскі перадаецца дух эпохі італьянскага Адраджэння. Аўтар артыкула пра жанр біяграфіі В. Сабалеўская падкрэслівала, што эпоха Адраджэння вылучаецца інтарэсам да “непаўторнага душэўна-інтэлектуальнага свету асобы і да шматпланавасці чалавечых талентаў і іх праяўленняў” [9, с. 91]. Гэта ў поўнай меры можна аднесці да рамана польскага пісьменніка і да вобраза цэнтральнага героя.

ЛІТАРАТУРА

1. История литератур Восточной Европы после Второй мировой войны : в 2 т. – М. : Индрик, 1995–2001. – Т. 1 : 1945–1960 гг. / редкол.: С. В. Шерлаимова [и др.]. – 1995. – 695 с.
2. *Парандовский, Я.* Алхимия слова. Петрарка. Король жизни / Я. Парандовский. – М. : Правда, 1990. – 656 с.

3. *Раренко, М. Б.* Биография: Эволюция и гибридизация жанра : аналит. обзор / М. Б. Раренко. – М., 2017. – 68 с.
4. *Бахтин, М. М.* Вопросы литературы и эстетики: исследования разных лет / М. М. Бахтин. – М., 1975. – 504 с.
5. *Аверинцев, С. С.* Плутарх и античная биография. К вопросу о месте классика жанра в истории жанра / С. С. Аверинцев. – М., 1973. – 279 с.
6. *Барахов, В. С.* Литературный портрет: Истоки, поэтика, жанр / В. С. Барахов. – Л., 1985. – 312 с.
7. *Лотман, Ю. М.* Биография – живое лицо / Ю. М. Лотман // Новый мир. – М., 1985. – № 2. – С. 228–235.
8. *Лотман, Ю. М.* Литературная биография в историко-литературном контексте / Ю. М. Лотман // Ученые записки Тартуского государственного университета. – Тарту, 1986. – Вып. 683. – С. 106–121.
9. *Соболевская, О. В.* Биография / О. В. Соболевская // Литературная энциклопедия терминов и понятий / под ред. А. Н. Николюкина. – М., 2001. – С. 90–91.
10. *Моруа, А.* О биографии как художественном произведении / А. Моруа // Писатели Франции о литературе. – М., 1978. – С. 121–134.
11. *Иванова, Е. А.* Жанр «новой биографии» в творчестве Эмиля Людвиг : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 / Иванова Елизавета Андреевна ; Саратов. гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. – Иваново, 2014. – 220 л.

Поступила в редакцию 31.07.2025